

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૨૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મંગલમ

વિષય ૬-૧૪

રસિક

હું શું લખું ? શું ના લખું ? કે જ્યાલ ના અંતર રમે ?
નવ શબ્દ એકે પાડવા, આ લેખિનિ નીચી નમે ?

(રસિક.)

આવૃત્તિ પહેલી.

પ્રત ૧,૦૦૦

મંગળ માળ.

લેખક:

રસિક.

તે સુરજમત તલકચંદ શાહ
પાલનપુરનિવાસી.

પ્રકાશક:

શા. લક્ષ્મીચંદ ગેલજી, પાલનપુર.

(સર્વ હક્ક લેખકને સ્વાધીન.)

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૮.

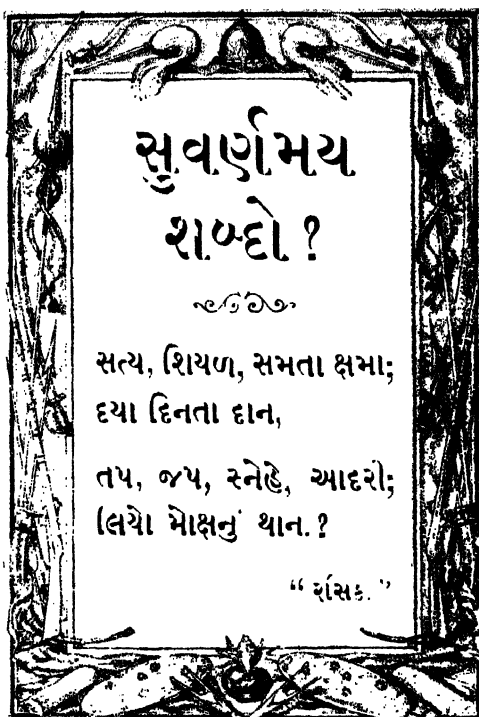
ઈસ્વી સન ૧૯૧૮.

કીંમત ૪ આના.

૧૯૧૮.

ગુજરાત વિધાપીઠ પ્રશાસન
સચિવાલય
ગુજરાતી ગ્રંથીરાઈટ-સંગ્રહ
૮૦૪૨

ના. વા. ધુમરેએ “ધી લક્ષ્મી આર્ટ પ્રોન્ટીંગ વર્ક્સ”
૯૭ બી સાંકળી સ્ટ્રીટ, લાયખળા, મુંબઈમાં
છાપ્યું, અને શા. લક્ષ્મીચંદ ચેલણએ
પાલનપુરમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું.

सुवर्णमय शब्दो ?

सत्य, शियण, सभता क्षमा;
दया दिनता दान,
तप, जप, स्नेहे, आदरो;
लियो भोक्षनुं थान. ?

“ रसिक. ”

ॐ

મંગળ માળ.

દોહરો.

કુમ કુમ-અલત વ્રાક્ષે, ભયો સુવર્ણી થાળ ;
નદમી આવી આંગણે, કરવા મંગળ માળ. ૧
એનેહે મૌ સમંપે મળો, એલા! ભારતી આળ,
પુષ્પો તમને પ્રેમનાં, ગુથો મંગળ માળ. ૨
ગ્રાક, દેવ, આગસ સમા, શત્રુ જે વિકરાળ ;
બ્રહ્મર્ષ સો. હૃદયમાં, પ્રગટો, મંગળ માળ. ૩
દાઝ ધરી દિલ દેશના, કરો કાવ તત્કાળ,
કાર્તિ સમકદ ધરો, મનહર મંગળ માળ. ૪
એગી ભાગી ને ધણી, ગયન્ક કગાળ ;
સર્વ જનોના હૃદયમાં, વર્તો મંગળ માળ. ૫
કષ્ટ નષ્ટ સૌના કરો, એનેહે દિન દયાળ ;
“ભારતનાં બાળક ભલા,” ગાનંત મંગળ માળ. ૬

લેખક રસિક.

હું શું લખું ?

રાગ હરિગીત.

હું શું લખું ? શું ના લખું, ! કો ખ્યાલ ના અંતર રમે ;
ના શબ્દ એકે પાડવા, આ લેખિની નીચી નમે
કેં બ્યુત્પત્તિ, પિંગળ, અહા ! હું સ્વપ્નમાં બાણું નહિં ;
આમર તણી રચના લક્ષી, હું, લેશ પરમાણું નહિં.
રે હિસ્ટરી, નવ યાદ છે, કેં પૂર્વ કેરા કાળની ;
ભાવિ કથન કથવા નહિ, બુદ્ધિ ચલે આ બાળની.
જાની ગયા સદ્બોધ સારો, શાસ્ત્રદ્વારાએ કથી ;
પણ તે સકળ અવલોકવા, આ બાળની બુદ્ધિ નથી !
બૈરાગ્ય, ભક્તિ, ને નીતિ, - શ્રીગારનાં કવિ એ ધણા—
કાવ્યો રચી અંથો ભર્યા, નવ લેશ કો' રાખી મણા.
તો શું લખું ? તેથી વધૂ ! કેં તે હવે સમજાય ના ;
મન માહરં મુંઝાયહા ! કેં એ ખુલાસો થાય ના.

* * * *

કેં યત્ન અંતે આદરી, લખું હું યથાબુદ્ધિ થકી ;
પણ બેકદર જનમાં અહા ! નિંદા થવાની છે વકી.
દુર્જન અદેખા દેખતાં, આ કાર્યને બસ ? નિંદશે ;
મમ હૃદય કેરા પૂષ્પની, કોમળ કળીને વિંધશે.
વર્ષાતણા દર્શન થકી, ઝેરી ઝવાસા પર જળે ;
પણ નવ લતાઓ પૂષ્પની, આનન્દમાં હર્ષે મળે.

રે! પૂષ્પ વેલીને કુહાડે, કાપવા આજા હશે;
પણ જળતણું, સિન્ધન કરીને, પોષવા લાગ્યે થશે.
ઝેરી ઝવાસાના થકી, દિલમાં હવે ડરવું નથી;
નવ ખેદ મય અંતર કરી, પાછું હવે પડવું નથી.

* * * *

દલપત, અને નર્મદ, વળી કેં જન, અરે? ચાલ્યા વહી;
નિજ નામની સાચી નિશાની, કાવ્યના 'રૂપે રહી.
મહારે હવે બસ જગતની, નિંદા જરી ના ચાખવી;
મૃત્યુ તણી પાછળ અહા! કેં પણ નિશાની રાખવી.
હે! જગતના દાતા તમે, મુજને સુખુદ્ધિ આપજો;
ધારી કરૂણા અંતરે, સર્વે કુખુદ્ધિ કાપજો.
સ્મરણ કરી શુભ આપનું, મમ કાર્ય રોહે આદરું;
આશા સફળ કરજો વિભો! એ પ્રાર્થના પ્રીતે કરું!

“ પત્નિ પ્રેમ દર્શન ! ”

ઓ ! નાથ આ મમ હાથ મ્હે, અર્પ્યો તમેને ત્યારથી ;
મમ હૃદયને તે સાથમાં, અર્પી ચુકી છું ત્યારથી.
વાલા હવે હું આપની, અંતર થકી દાસી બની ;
પ્યારા તમારા પ્રેમની, આ ચાતકી પ્યાસી બની.
સાર્યક સહુ મમ જીવનનું, એસ ! તમે મહી મા'રે શમે ;
મુજને હવે તો આપ વણ, ના સ્વર્ગની રીંદિ ગમે,
આજા કેમ પ્રીતે પ્રેમો ! અનલાવેશો મુજને જરી ;
તે પ્રાણવા હું પ્રેમથી, સામે રહું તત્પર હરી !
રે ! કષ્ટ જે એસ ! કારમું, શિર પર કદાપિ આવશે ;
પણ કિન્હરી આ તે સમે તો, બેવડા એસ ! ના થશે.
શ્રીરામને વનમાં જતાં, સીતા સતી સાથે રહી ;
સમજવતાં બહુ સ્નેહથી, પાંચ ઝેંકની બે ના થઈ.
રે ! દ્રૌપદી, તારામતી, નગરાયની નારી વળી ;
રે ! કષ્ટ પડતાં, કન્યને, જે રાનમાં સાથે પળી.
તેવું જીવન મા'રે પ્રેમો, સ્નેહે હવેથી સમજશે ;
હયા તણા ઓ ! હાર, પ્રાધાણ્યાર જહેમી ના થશે.
હું આપના સુખ સુખી, દુઃખ દુઃખી હું હર ઘડી ;
કે વાંક થાતાં માદરો ચાહું કામા પાયે પડી.
તમ ચણને સેવી અદા ! શાન્તિ અખન્ડિત હું ચહું ;
નવ આપ વણ હું અન્યને, મેર ચહ્યે લક્ષે લહું.

“ રસિક. ”

કન્યા વિક્રયની કરતા.

ગઝલ.

ભલા ભડવીર ભારતના, ચડો નિદોષની વારે;
કરી છે તાત! તનિયાના, નહિ દિલમાં દયા ધારે.
કસાઈ કરનાં કરથી, કપાએ છે કુમારિકા!
અરેરે! ભાગ લક્ષ્મીને, અપાએ છે કુમારિકા!
ગિચારી કૃષ્ણી જાપે, જાપાએ છે કુમારિકા!
હવે ધર્મ તણે પાડે, લપાએ છે કુમારિકા!
પિતા પુત્રી તણે કાળે, હૃદય કરી કરે છે હા!
સુતાઓ સંકડો વેચી, પિતા પુછ વરે છે હા!
સરસ મુક્તા તણી માળા, કપિ કહે ધરે છે હા!
અરે! નિદોષ આળાનાં, અન્સ મુખે વરે છે હા!
ગિચારી! આળાએ ઉપર, ગુજરો એ લઈ એહ;
સુના ના રકતાના તરયા, કૃતદિન! એ થઈ એહા.
દયા દિલ ના થઈ દરિયે, કુચારી એ દઈ એહા.
અરેરે! દ્રવ્યકાળે સોભના મોભે, જઈ એહા.
જતાંઓ! આર્યના પુત્રા, રહ્યા કાં તે પરે તાકી;
અરે! નિદોષ આળાને, નથી કે કાલમાં પાકી.
દયા કે દાખવી દિલે, હવે અસ! ના લાવેને;
અરે, પાપી તણા પિંજર-થકા તેને, અચાવેને.
અહા! મુઘ્ઘા દુશ્મી દુઘ્ઘા, તણા કે અત આણેને;
ગરિબી ગાય સમ તેને, હૃદયથી તો પિગાણેને
અહા! કન્યા તણી દુઘ્ઘા, અવેથી ના પે વનશે;
હૃદય આ “હિન્દનો” સંઘળો, કહુ છું રહેજમાં થાશે.
ધણી લેખો લખાયા છે, વધુ તેના લખાવે ને;
ગિરાદાર! મુખેથી જાઝુ, હવે અસ! ના કથાવેને.

“રસિક.”

મારી ધર્મ-માતાનું મૃત્યુ !

રાગ હારગીત.

વાંચક વિચારે વાલથી, વૃતાન્ત આવામા તણું ;
યાદી લહું જો અંતરે, તો કુટ કંજે છે વણું.
અમ નયમાં સુલ ગૃહસ્થનાં, પ્રેમાળ એ પત્નિ થતાં ;
કે કાળથી મમ માતનાં, સ્નેહાળ એ સૈયર હતાં.
કો' કો' સમે મુજ માતના, પાસે અહા ! એ આવતાં ;
મા'રાપરે માતા સમુ, બસ ! વાલ એ દર્શાવતાં.
રે ! નિરખતાં નિજને અહા ! ઉર હેત મુજને આવતું ;
જાણે રમું જો ગોદમાં, મન માલડું એવું થતું.
જો તો કદી, મળવા અહા ! હું પ્રેમથી નિજ ધર વિષે ;
સ્મરે ભરેલા વદનથી, તે આવતાં સામાં દીસે.
શિક્ષા તણાં વચનો સરસ, મુજ માટ ત્યાં બસ ! ભાખતાં ;
અમ સ્નેહથી પોતે નહિં, જરિયે જુદાઇ રાખતાં.

* * * *

અધિકાર, લક્ષ્મી, જન્મગીતો ગર્વના કરતાં જરી ;
મૃગજળ સમી એની ગતિ, એ જાણતાં નિશ્ચય કરી.
અંતર હવું મમતા ભર્યું, દેવી દયાની એ હતાં ;
આવ્યો અતિથિ આંગણે, એ સ્નેહથી સંતોષતાં.
કે ગુપ્ત કથની કોઇની, કેતાં નહિં માથું જતા ;
રે ! પ્રેમ કેરી પૂતળી, શાણી શુશિલા એ હતાં.
તે સર્વના પર હેત સરખું, રાખતાં સ્નેહે સદા ;
રે ! વચન કેન બાણથી, નવ દુલવતાં કો'ને કદા.

* * * *

દિન એક મેં કથની અહા ! નિજ કષ્ટ દાર્ઘ સાંભળી ;
 તુજ “ધર્મ માતા” આજ તો બસ ! પ્લેગના પાને પડી.
 ઉદ્ધાર એવા સાંભળી, સત્વર અહા ! હું ત્યાં ગયો ;
 વ્યાધિ વધી જોતાં અરેરે ! ખેદ અંતરમાં થયો.
 સ્નેહી સકળ ટોળે મળી, કૈં કૈં દિલાસો આપતાં ;
 પણ અંતરે બચવા તણી, આશા નહિં કો’રાખતાં.
 છ દિવસ એ રીતે ગયા, ના કેશ કળ્મે તે રહ્યો ;
 બસ ! બાર, રાત્રિના થતાં, નિજ પ્રાણ પરલોકે ગયો.

* * * *

નિજ મર્ણુથી, નોકર, અને, સ્નેહી, કુટુંબી, કળકળે ;
 રે ! ઉજળ અશ્રુ આંખનાં, ખાળ્યાં નહિ કો’થી ખળે.
 જાનિ વિજ્ઞતિય જન સહુ, અફસોસ અંતરમાં ધરે ;
 સદ્ગુણ અહા ! નિજ સ્મરણમાં, સૌ કોઇને આવે ખરે.

* * * *

રે ! પ્રેમ પંખિણી અહા ! આ સ્થાનને ત્યાગી ગઇ ;
 શુભ સંતતી બે તનય ને (એક) તનયા નિશાનીમાં રહી.
 મુક્તા તણી માળા થકી, મોતી અહા ! છુટું પડ્યું ;
 રે ! શોધતાં સંસારમાં, ના પુનઃ પાછું સાંપડ્યું.
 જન્મી અરે આ જગતમાં, ભાતું ભલામનું ભર્યું ;
 અફસોસ ! છે બસ ! એટલો, ના “આત્મ” તું સાધન કર્યું.
 પ્રભુ એમના એ “આત્મ” ને, શાન્તિ અખન્ડિત આપજો ;
 બસ “બાળ”ની એ છે અરજ, સ્નેહે હૃદયમાં સ્થાપજો.

શાન્તિ !

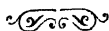
શાન્તિ !

શાન્તિ !

“વિભૂને પ્રાર્થના” ।

ગઝલ.

કૃષાળુ જગતના દાતા , સુખુદ્ધિ આપજો વિભ ।
વસેલી અનરે જાંડી કુષુધિ કાપજો વિભ ।
ભવોભવ દાસ તારો છું , ચરણને ચમતારો છું
સદાના માટે તમ ચાંજુ હવેથી શ્યાપજો વિભ ।
અરે ! હું છેક અજ્ઞાની , લઘુ સુખ આપન માની
ભવી ભક્તિ તાળી ભગતી , રંગો રંગ વ્યાપજો વિભ ।
યુગલ કર આપને જોડુ , નહિ હું આપને છોડુ
અમર આશા તણા પૂંપો ; સકળને આપજો વિભ ।

“લેખકની વિનંતી”

(હરિગીત)

પ્રિય પાઠકો આ મમ તણું , પુસ્તક તમે આલોચના ,—
દેખો કદપિ દોષ કે રે ! ત મહી બમ । વાચતા .
ક્ષમા અદા ! કરજો મૂલને , આ કાર્ય પરથમન ગણી ;
સ્નેહે સુધારી વાચજો , એ અરજ છે “લેખક” તણી ।

અર્પણ પત્રિકા.

સ્વર્ગવાસી, અનેક ઉપાગારી,

પરમ પૂજ્ય પિતા શ્રીના ચરણ કમળમાં.

શાદુલ વિહિહિત.

પ્રીતે આ જગમાં લઘુ વયમહી, પાળ્યોજ જેને સદા;
લાવીને ઉર પ્રેમ જ્યાં મમતણી, વેડી ઘણી આપદા.
મોટા તે ઉપકાર અંતરથકી, ભૂલું નહિ કેા પળે;
સેવું ક્રોડ ઉપાય તોય બદલો, વાળ્યો નહિ તો વળે.
પ્રેમે હું બસ? આજ તો તમ વિષે, વિચાર સારા કરું;
નાનું આ મમ હસ્ત પુસ્તક લખી, રે ! આપ ચર્ણું ધરું.
મોટા જે અપરાધ તો મમતણા, દિલે નહિં ધારશે;
રનેહે સ્વર્ગમહીજ તો મમતણી, આ ભેટ સ્વીકારશે.

લી.-આપનો અજ્ઞાન,

“સુરજ.”

ૐ

અહિંસા પર્મોધર્મઃ

“ અપીલ ! ”

રાગ (ખ્યાલ.)

એક સમય હું પ્રભાત કાળે દશ વાગે તૈયાર થઈ ;
વાંચન કેરી હતી રૂમ જ્યાં પોંચ્યો ઝટ હું તિહાં જઈ.
પુસ્તકકો, હસ્તે હું ધારી, એટો તો કે ખ્યાલ મહી ;
પડ્યો અચાનક કર્ણપરે બગ ! પશુઓનો પોકાર જહી !
દુરદ્રષ્ટિએ જોયું મ્હેં જ્યાં, પશુઓ મુજ પાસે આવી ;
કથની નિજ કે'વાતે લાગ્યાં, આશા કે અંતર લાવી.
કૈંક કાળનું અમ અંતરનું, કષ્ટ મહા કહીએ તમને ;
તે માટે કૈં દયા કરીને, અપિલ લખી આપો અમને
પ્રીત થકી મેં કહ્યું તેમને, અનુક્રમે સર્વે જોલો ;
વાત સાંભળી મહારી સર્વે, અંતરનો પડદો ખોલ્યો.
પશુઓ સર્વે નિજ ભાષામાં કષ્ટ જીહાં માંડ્યું કથવા ;
કરી “ટ્રાન્સલેશન” અંતરમાં, અપિલ તિહાં લાગ્યો લખવા.

ગાય—

આર્ય તણા પુત્રો પુર્વેના, મુજને પૂજ્ય ગણે માતા ;
સંકટ શિરપર પડતાં મુજને, અસિ લઈ કરમાં ધાતા.

પરમાર્થિક વૃત્તિ હું કરવા, હૃદય લેશ નવ શોષું છું ;
 દહીં, દુધ, ઘી, આપી જગને, પ્રેમ થકી હું પોપું છું.
 અરે! વિચારો હિંદતણા બન્યા, મુજ ગુણ છે અપરંપાર;
 રે! ઉપકાર ભુલી એ સર્વે, મુજ પ્રત્યે કરતા અપકાર.
 અરે! અરે!! આ જગત વિષે તો, શુદ્ધ ન્યાય કો' આપે છે!
 હાય! કસાર્ત સદા અમોને, કુર થઇને કાપે છે.

બળદ—

ખરેખરો આ જગત તણો આધાર મુજ પરલ્યો બનણી;
 કુવા થકી જળ કોપ નિકાળું, વળી ફેરવું હું ધાણી!
 સગરામ અને ગાલ માલ ભરેલી ખાંધે લે ખંચું ગાડી;
 ખંત ધરી હું ખલક મહીં તો, ખેડું છું ખેતર વાડી.
 પાણીને કે ઘાસ, થકી, સંતોષ અમે માની લેયે!
 વતન તણ અમ પાલક કેરું, અવર સ્થાન માંનવ જૈયે.
 છતાં અરે! અમ ઊપર પાપી! રહમ નહિ કો' ધારે છે;
 કુર બની કાળા, અંતરમાં, હાય! અમોને મારે છે!

બકરો—

અરે! હાય! આ જગત વિષેથી, ન્યાય ગયો છે ક્યાં નાશી?
 જખરાનો કો' ભાવ ચહેના, ગરિબને દે સૌ ફાંસી.
 “બકદી ઇદ,” કરે છે સઘળા, ગરીબ અરે! મુજને દેખી;
 “વાઘ ઇદ” કરવાનો અંતર, ખ્યાલ નહિ લે કો' લેખી.
 માંસ ફક્ત ખાવાના માટે, કુર થઇને મારે છે;
 કોણ કહો અંતરમાં આજે! દયા અમો પર ધારે છે,

પાડા—

બહુ કષ્ટ હું ખમી દિલમાં, ચૂનાતી ચલવું ચક્કિ ;
પીઠ પરે પણ પાણી કેરી, પખાલ હું લાવું નક્કી.
જેહ જનો તો વેદતણા, મંત્રોજ સદા મુખથી ભણતા ;
ધર્મ, તણા, નામે હિંસામાં, ભેદ લેશ તે નવ ગણતા.
દશરા, કે નવરાત્રિમાં તો, માની સ્વર્ગ સમે સંયાગ ;
કર થઈ ત્યાં મહને વધેરી, ભેરવને આપે છે ભોગ.

ગાડર—

પરમાર્થમાં પ્રીત ધરી, હું ભોળપણે જીવતર ગાળું ;
ઉન બધું આપી અંગેથી, ટાઢ સકળની હું ટાળું.
છતાં કષ્ટની કથની મહારી, કહો, કાણુ અંતર લે છે ?
પકડી મમ ગર્દન પર છરી, તર્ત ફેરવી ત્યાં દે છે.

હરણ—

વસતીમાં, વાસો નવ કરિયે, જંગલમાં નિત્યે ફરનાર ;
પાન કરી જળનું રે ! પ્રીતે, ઘાસ વળી પણ ત્યાં ચરનાર.
મધુર મોરલી એક વગાડી, લુબ્ધ કરે છે આગળમાં ;
પાછળથી તીર ફેંકા બીજે, પ્રાણુ અહા ! લેતા પળમાં.

કુતરાં—

પૂર્વે નવ જાણેલો જરિયે. તેહ કાયદો થયો પસાર ;
કયા પાપના ઉદય થકી, ? બસ હાય ! હવે રહ્યો ફિરતાર.

અન તણા કકડા ધરે, ધરે, માં, અરે ! અમે ખાવા ફરિયે ;
 નિમક હલાલી ખરી બજવા, ચોક્કી તમ ધરની કરિયે.
 ચર્મ, વળી ને માંસ, અમારું, નવ કૈં પણ કામે આવે ;
 વણ કારણ અમને બસ ! મારી, હાય ! કુરતા બતલાવે.
 નજરે પડતાં અરે ! અમો પર, બંધુકની ચલવે ગોળી ;
 વિત્રવેદના વેડી અંગે, દેહ અમે દેતા દોળી.

” ” ” ”

ઉંટ—

મુસાફરી કરવાને લાંબી, લોક મદને કરતા પ્રશન્ન ;
 ભૂખ, તરસ, તડકાને સેવી, કળ્પ તણાં થાતાં દર્શન.
 મોટા કો, રેતીના રણમાં, જળની જ્યાં ઝાઝી ધુમરાણ ;
 કંક મુસાફર કર બની ત્યાં, જળ માટે લે છે મુજ પ્રાણ !

” ” ” ”

અશ્વ—

જગત તણાં સઘળા લોકો તો સ્વાર થતા પીઠ પર મદારી ;
 તન મનથી માલિકની પ્રત્યે સેવા હું બજવું સારી.
 ચેપી રોગ થતાં કો અંગે, દવા ચાકરી નવ કરતા ;
 નિર્દયતા, કૈં, સેવી અંતર ! અમો પરે બંદુક ધરતા !

” ” ” ”

હાથી—

આર્ય તણી અબળાઓ હસ્તે મંગળમાં પેરે ચૂડા ;
 ફક્ત તેટલા માટે મહારા, હાલ અરે ! થાતા ભુંડા !

મુજ દંતૂશળ, માટે લોકો કો, દયા નહિ દિલમાં ધરતાં ;
 અરો નાખવા મ્હને પાસલે, કામ કપટનું આચરતા.
 પાપ પુણ્ય બનલાવ્યું તેમાં, બેદ અરે! કો' નવ ગણતા ;
 નિર્દયતા સેવી અંતરમાં, હાય! અમેને ત્યાં દણતા.

”

”

”

”

ગર્ધવ—

ખોજો મમ પાદપર નાખીને, ન્હને સદાચ્છ તગડે છે ;
 હરી નહિ ખેસુ કો'દામે, જીવતર મ્હાર અગડે છે.
 અલ્પ વેગથી ચાલું જ્યાં હું, પીઠ પરે લાધીને ભાર ;
 ત્યાં તો ઝટ “યમરાજ” કરેથી, ડાંગનણો થાતો સત્કાર.
 વેડ અરે! મટતાં આ મ્હારી ચરવા નવ આપે ચારા ;
 ગામ મહીં ભટકી કરવાનો, ત્યાર પછી કમેં વારો.
 ગરજ થતાં તે વાટ ઘાટથી કાન ગ્રહી કરથી લે જાય ;
 વૃથા ખ પર નવલે તો મ્હારી, હશે કહો આ કયાંનો ન્યાય?

”

”

”

”

સર્વે પશુ—

લોકો શૌ કુદરતની આણા, હાથે હાય! ઉત્થાપે છે !
 સ્વાર્થ તણા સાથી સૌ બનતાં શુધ્ધ ન્યાય નવ આપે છે !
 કૈક જનોએ હિંસામાં બસ! ધર્મ ખરો લીધો માની !
 કષ્ટ તણો આ પાર પામવા. પછી રહે આશા, શાની !

”

”

”

”

કચની હું સૂણી પશૂઓ, ની રહ્યો શોકમાં ત્યાં બૂડી :
પશૂ તણો આ શોર શાંભળી, પક્ષિપણુ આવ્યાં ઉડી !

”

”

”

”

પક્ષિઓ—

પક્ષિ સૌ પ્રીતે ત્યાં બોલ્યાં, દયા અમારી લ્યો ચીતે ;
વધૂ નહિ તો ચાર લીટિયો, અપિલમાં લખજો પ્રીતે.
વ્યોમ મહીં વિચરતાં નિત્યે, ફલપુલ જંગલમાં ખાતાં :
શાન્ત થઈ અંતરમાં હર્ષે, ગિત પ્રભુનાં ત્યાં ગાતાં.
તરૂં પર વાસો તો વસિયે, સમ્પે થૈ સર્વે સંગાથ ;
પાળેછે શૌને બસ ! પ્રીતે, દિન હૃદયનો તે જગનાથ !
છતાં પકડવા અમને કેઇ, કપટ કરે થૈને કુરી ;
શાંખ ગણી પોતાનો અમને, પિંજરમાં દેછે પરી.
નથી બગાડયું કૈંજ તેમનું, છતાં અરે દુશ્મન બનતા ;
પ્રાણ અમારા લેવાની તો, વાત સહુ હેલી ગણતા !
શાન્તિ ભાગવતાં જ્યાં સૌએ,—દ્રુમતણી બેસી ડાળે ;
અરે ! અચાનક બંધુક છોડી, હાય ! અમોને ત્યાં મારે.

લેખક—

અરે ! વિચારો ભારતવાસી, દયાધર્મના ધરનારા ;
પૂર્વે તાત હતા આપણના, સંકટ સૌનાં હરનારા !
દયા, તેહપર, ધરવા બદલે, ચલવો છો, તાતી તલવાર ;
તેનાથી શું પુણ્ય થશે કે, ? ખ્યાલ કરો કેં હવે લગાર !

કાંટો ભાગે કદિ અંગમાં, ચીશ, તમે પાડોછો ત્યાં ;
 કષ્ટ સહેછે તેહ કેટલું, અસિ ગળે ફરતી બશ ! બ્યાં !
 અહા ! દેવને દુર્લભ એવો, દેહ મળ્યો આ માનવનો ;
 છતાં અરે અંતરમાં આજે, ખ્યાલ કરો કાં દાનવનો !
 પૂર્વ તણા કુકર્મ થકી, ત્રિયંચ ગતિમાં તે પડિયાં ;
 જેહ થકી બશ ! તેહ બિચારાં, તમ તાળે આવી અડિયાં !
 કુદરતના દરબારે નકિક ! સરખો છે સર્વેનો ન્યાય ;
 લાંચ, સિકારસ, ત્યાં નવ ચાલે, અહીં, સમો આપી અન્યાય.
 અહિંસા, પર્મો ધર્મ : તણો, સિદ્ધાન્ત તમે સત્યજ્ઞ માનો ;
 સદા આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ, મહાવાક્ય નકિક જાણો.
 અરે ! હવેઓ ! ભારતવાસી, નિર્દયતા અગળી ટાળો ;
 “રસિક” વાત સમજી હ્યોમનમાં, સ્વર્ગ તણો એ છે માળો.

પ્રખ્યાત “પિનલ કોડ”

રાગ (ખ્યાલ)

કળિયુગ આવ્યો ખરેખરો, બસ નાના મોટા સૌ જનમાં ;
માત પિતાની સેવા ત્યાગી, એજ કુષ્ટ સૌના મનમાં.
એક જનકનં ચાર પુત્ર પણ સેવાની તો વાતજ શી !
બ્રહ્મ કરી છે ત્રૈલોક્યે ચીજો, યોઈન જીગાર ઇશકબાજી.
વૃધ્ધ તાતનું વદ્યું ગમે નવ, માતાને પણ ના ગાંઠે ;
પૂર્ણ પ્યાર છે પતિ સાથે, મન મિત્રોમાં તો સાંધે.
અધે રાત્રએ જહાર જાય તો, પિતા કહું તું કયાં અલ્યા ?
બુટ સ્ટોકિંગ કોલર આક્રોટ, નાંવન કેશ અંગે ધાર્યો.
બસ ! તમારે નહિ પૂછવું, મરજી ફાવે તે કરશું ;
ખાતી ટક, ટક, શાને કરતા, અમો નહિ તમથી ડરશું.
ખરું કહું છું માન અલ્યા તું આખરમાં બહુ પસ્તાશે ;
કાલ મરી જવું છે અમને નહિ આવે મારી વાંસે.
બહુ સાંભળી શિખ તમારી, લવરી બંધ કરી લ્યાને ;
ટાઇમ લેટ થઇ ગયો અમારો, અટ અહીંથી જવા દો ને.

” લાઇ વિષે ખટ રાગ પજાથી, મજિયારો વહેંચી લીધો ;
” ડોસો ડોસી, રહ્યાં એકલાં, વિચાર તેનો નવ કાંધો.
” માત પિતાએ દિલે વિચાર્યું કયાં જશે દુઃખના દાંડા ;
” નક્ક હરામી તે પુત્રોએ, ખાવાના બાંધ્યા વારા.

”

”

”

”

પુત્ર તણી ઐરીયો તે પણ, વાત વાતમાં છંછેડે?
સાસુ સસરો કયા જનમનાં, બહેરી થઇ પડ્યાં કેડે!
ધણી અમારા ઘણું કમાએ, તમે કરો શાની શેખી!
હવે પછી વચ્ચે જો બોલ્યાં, આ ડાંગ જો છે દેખી.

” ” ” ”

અરે! વિચારો આર્ય દેશના, ભારત ભુમી કેરા તન;
લઘુ વયેથી તને ઉછેરી, મળમૂત્ર ઘોષ કર્યું જતન.
તે ઉપકાર ભુલી જઇ તેનો, મન કાવે મુખથી બકતો;
માત પિતાની મહા ભક્તિનો, ખ્યાલ કરી તું નવ શકતો.
આ કળિયુગમાં, માત પિતાની પ્રેમે જો ભક્તિ કરશે;
બાર મણો બદલો તે પામી, નહિ ભવસાગર તરશે.
મહા નિર્થ સમગળી ઉભયને, ભક્તિ કરશે તો સારું;
“રસિક” વાત સમજી લ્યો, મનમાં, સ્વર્ગતાલું એ છે બારું.

પતિ પ્રેમ દર્શન ?

તમ ચર્ણને સેવી અહા શાન્તિ અપ્પાન્તિ હું ચહું,
નવ આપ વણ હું અન્યને મેરૂ ચાલે લક્ષે લહું ?

૫૯ ૪.

“રસિક.”

ભારતમાતા અને બાળક.

જીગરના તારને દીધો અહા ! મં તુંજમાં જોડી !
 હૃદયના ભાવથી ભેદું ત્વરાથી આવતું દાડી !
 “ રસિક.”

માતા, અને બાળક !

ગઝલ.

બાળક—

અરે ! માતા હિદાસીમાં, વદન તારું કહે શાને ?
તજીને સ્વર્ગ સમ રીધિધ, રખડતી ક્યાં કરે રાને ?
ભલું સૌભાગ્યનું ભૂપણુ, કહે તારું ગયું છે ક્યાં ?
સરસ સૌન્દર્ય આ તારું, કહે ઝાંખું થયું છે ક્યાં ?
મણીમય શોભતો સારો, નથી શિરતાજ તહે ધાયો ; ?
તજીને રતનનું આસન કર્યો કાં ભોંય સંથારો ?
અમારા સર્વની સંભાળ—તો તું ક્યાં હવે લે છે !
રૂદન તુંતો કરે નિત્યે, સદા ગલાની મહીરે'છે !

”

”

”

”

માતા—

શિશુઓ ! શબ્દ આ મ્હારા, સરવ તું સાંભળી લે ને ;
અરે ! હેવાલ આ મારો, સકળને તું પછી કે' ને.
કથા આ કષ્ટની કથતાં, હૃદય જાશે અહા ! છટકી !
ગિરિ મ્હારા પરે હા ? કષ્ટનો આજે રહ્યો લટકી.
અહા ! છું રતન કુક્ષીતો, તમારી હિંદ હું માતા !
રહી મા'રા તણે તાબે, તમે સૌ પામતા શાતા.
અલૌકિક જ્યોત તો પૂર્વે, રહેલી માહરી ઝળકી !
અમૂલું સ્થાન આ મ્હારું, રહ્યું' તું સ્વર્ગ સમ ચળકી.

”

”

”

”

અમારા પૂર્વના પુત્રો, ધરાને તો ધ્રુજવનારા ;
અકારી કષ્ટની અગ્નિ, અહા ! પળમાં ધ્રુજવનારા.

વળીએ ધર્મના નામે, જીગરનું રક્ત દેનારા ;
 દિનેને દેખતાં, દ્રષ્ટે, ખરી સંભાળ લેનારા.
 “અહિંસા” ના ખરા સિદ્ધાન્તને જે-પાળનારાઓ ;
 “અનીતિ” સર્વથા અંતર, થકી જે—દાલનારાઓ.
 “શિયળ”ને “સત્યતા” સાચી, ખરી,—સંભાળનારાઓ ;
 જીવન પરમાર્થમાં પ્રીતે, હતા જે—ગાળનારાઓ.
 ન’ તો જ્યાં ભેદ તો કોઈ, સરિખા સર્વને ગણતા ;
 સકળની સાથમાં દોરી, સદાએ, સમ્પત્તિ વણતા.
 વિષય નિંધા અને કલેષો, અવલથી તે બધા હણતા ;
 અહા ! સુકાર્યમાં કિલ્લો, અમર કીર્તિ તણો ચણતા.
 રહી સ્વતંત્રતામાંહીં, નહિ તે કો, થકી ડરતા ;
 તિમિર અજ્ઞાનને ભેદી, મૂળને જિઘ્રેષામાં ધરતા ?
 પ્રભુ ફરમાનની રાહે, હતા જે ચાલનારાઓ ;
 અખંડાનંદમાં, આરોગ્યતાથી મહાલનારાઓ.
 અરે ! આ હિંદમાં સધળે, હતી વીર હાકતો જેની ;
 થયા તે કાળના ભોગી ! નિશાની ના મળે તેની.
 દિપાવા ગોદ આ મહારી, હવે એવો નથી કોઈ ;
 રૂદન નિત્યે કરું છું હા ! હૃદયની ધૈર્યતા ખોઈ.

” ગમન એ પુત્રનું થાતાં, સમય ઝાઝો ગયો વીતિ ;
 અવર પુત્રો થયા ઉત્પન્ન બતાવું તેહની રીતિ.
 મહા “કામી” અને “ક્રોધી,” વળી મદ્યપાન કરનારા ;
 શિયળને સલના વૈરી, સકળપર ધ્વેષ ધરનારા.

અરે ! વાયસ તણી પે' રે, કુકમેં પેટ ભરનારા ;
 ન માલા સ્વાર્થાં એવા, હરાયા હાય ! ફરનારા.
 ક્યું પરમાર્થ પર પાણી, દયા દુસ્મન બની જેની ;
 નથી સ્વદેશની પરવા, વહું શું ? વાત હું તેની.
 ઘણું ખાઈ અને પીને, બન્યાછે અંગમાં બડા ;
 થવાને ભોગ ભેરવનો ! મન્યાછે મસ્ત થૈ પાડા.
 મહા નિર્દય અને પાપી, કપટનાં કામ તો કરતા ;
 વળી અજ્ઞાનમાં અંધા, જરીના દેવથી ડરતા.
 થયાછે એ બધા પેદા, લજવવા કૂખ આમ્હારી ;
 ગયોછે ધર્મ તો દૂરે, અરેરે ! ! હાય ! પોકારી.
 નિહાળી હાલ આ સૌના, નિયમ સર મેઘ ના વરસે ;
 પશુ પક્ષિ બિચારાં સૌ, મરેછે તે થકી તરશે.
 બગીચા, બાડિયો, જંગલ, રહ્યાં જે ફાલથી ઝૂકી ;
 અજબ લીલા ! બધી તે તો, ગદ છે સર્વથા શકી.
 બની નિર્માલ્ય ! એ શિરે—પરાધીનતાજ ધારી છે ;
 વળી પરની અરે ! પોતે, ગુલામી ને સ્વીકારી છે.
 વિના વાંકે બિચારાએ, તુરંગોમાં રહેછે કે ;
 વળી કુઆપદા અંતર વિષે, નિત્યે સહે છે કે.
 બિચારા એ દુરાચારી, પરસ્પરમાં લડી બેઠા ;
 અવર લોકો અમારા રત્નને—આશન ચઢી બેઠા.
 ખરી હું જ્યારથી પરતંત્રતા—માંહી પડી નિત્યે ;
 અરેરે ! ! ત્યારથી ગ્લાનિ વધીછે, માહરા ચિત્તે.
 હવે આ હાલના પુત્રો, બધે અપમાનને પામે ;
 કદા પણ એક શાન્તિમાં, ઠરીને ના રહે ઠામે.

પુરાતન પન્થને ત્યાગી, અવર પન્થે અહા ! પળતા ;
 તજી સ્વધર્મ પોતાનો અરે ! કુધર્મમાં ભળતા.
 બધી દોલત ગમ્યા ચાલી, અરે ! અધિધ તણા રસ્તે ;
 વળી જાણેજાણી તો, લિલામે જાયછે સસ્તે.
 “અરુણ” આ હિંદુનો આજે, અરેરે !! અસ્ત પામે છે ;
 સદાને માટ આ સ્થાને, તિમિર હા ! ગાઢ જામે છે.
 અરે ! મમ કૃષ્ણને પાકયા, નિગુણા એ જાણવનારા ?
 ગયા ક્યાં પૂર્વના પુત્રો ? જગતને જે જાણવનારા.
 અરે ! આ શૌર્ય શાન્તિ તો, અને કીર્તિ તજવનારા ;
 વળી આ ભવ મહીં ભુંડી, ભવાઈ જે જાણવનારા.

“ વણાં કષ્ટો અરે એવાં, રહ્યાં છે અંતરે સાલી ;
 હૃદયની આ બધી ભરતી, રૂદન વાટે કરું ખાલી.
 મ્હને સ્વતંત્ર કરવાને, અરે કે’ વીરલા જાગો ;
 તમારી કુમ્ભકર્ણી હા ! હવે નિદ્રા સકળ ત્યાગો.
 જલાં ભૂવન અહા ! છોડી, રખડતી રાતમાં આવી ;
 સદાના કષ્ટની કથની, કહેને ક્યાં જમ ગાવી ?
 કથેલું “શલ્ય” અંતરમાં, અરેરે !! નિલ ખટકે છે ;
 વધુ મમ કષ્ટને કે’ તાં હવે બસ ! જીલ અટકે છે !

“ ” ” ”

ખાલક—

સણુર ! કર ઓ ! હવે માતા, નિઃશાસા નાખ નવ ઝાઝા ;
 અમે તો જાણવી લૈશું અનુપમ તાહરી માજા ;

સુણીને શબ્દ આ તહારા, હૃદયમાં ધાવ વાગ્યો છે ;
 નવિન ઉત્સાહ ને બસ ! શૌર્યતાનો વેગ જાગ્યો છે ;
 અમારી સૌ અધમતાનો, હવેથી અંત આવે છે ;
 તિમિર અજ્ઞાનતાનું તો, ઉરેથી દુર જાવે છે.
 અમે સુધરી અહા ! પોતે, અવરને તો સુધારી શું ;
 અયે ! માતા, અમે તહારી, અમર કીર્તિ વધારી શું ;
 અહા રીદિધ અને સીદિધ ગચ્છલી સર્વ લાવી શું ;
 હૃદયમાં પુર્વ—પુત્રોની નીતિ રીતિ વસાવી શું.
 અમે તો દેશ સંવાનો, ખરો સિધ્ધાન્ત ધારી શું ;
 ધણું કષ્ટો નડે તેમાં, છતાં ના હામ હારી શું.
 અરે ! મિષ્ટાન્ન ને મેવા, અમે જમવા નથી—જનમ્યા ;
 અકારા પારકા તાપો, અમે ખમવા નથી—જનમ્યા ;
 સદા સંસારના રંગો અમે રમવા નથી—જનમ્યા ;
 ન માલા નો'ઢની પે'રે, જગે જામવા નથી—જનમ્યા,
 સદા પરમાર્થ કરવાને, અમે આ દેહ ધારી છે ;
 કુટેવોને કટુતા તો, અમોને, સર્વ ખારી છે.
 અમે તો ધર્મનો ઝંડો, હવે ફરકાવનારા સૌ ;
 કુધર્મી, કલેષિયાઓને, અમે થરકાવનારા સૌ.
 સતત આ કાર્ય કરવાને, જીગરમાં જોમ, વાપ્યું છે ;
 અમે આજસ અને નિર્જળપણાને છેક કાપ્યું છે.
 અરે આ કાર્ય કરવાને જરીના ધૈર્યતા રે'તી ;
 મનોવૃત્તિ અમારી આ, સમયની, રેલમાં વે'તી.

અમે આ દિંદતી અજ્ઞાનતાને છેક કાપી શું;
પછીથી પુર્વને આશન, અમે તુજ નેજ સ્થાપી શું.
અમે તો તાહરીઆણા, અહા! શિરે સદાધરશું;
નિવારી સર્વનાં કુળે, અખંડાનંદમાં ફરશું.
સકળ ભારત તણાવાસી, ! અમે સૌ તાહરા જાયા;
અમે શિરે છવાઇ છે, કૃપાળુ જ્યોર્જની છાયા.

”

”

”

”

માતા—

શિશુ ત્હાગ થકી મહારી, ધરી છે સર્વથા બ્રાન્તિ;
સકળ શબ્દો અવળ કરતાં, વધી છે અંતરે શાન્તિ.
નિરાશા તો હવે મહારી! હૃદય ત્યાગી ગઇ છટકી;
નવિન આશા તણા અંકુર, રહ્યા છે અંતરે પ્રગટી
લઘુ વયમાં અહા! તારો, જીગરનો, જોશ આ કેવો;
બધે જોયું જગે ભટકી, નહિ કે’ તાહરા જેવો.
અહા! જસ! યોગ્ય ઉમરનો, ત્વરાથી તું હવે થાઓ;
સકળ શત્રુ અહા તારા, હવે દોઝખ મહોં જાઓ,
હવેથી પુર્વની રીતિ, અહા! સર્વે સ્વીકારું છું;
ધરી સૌભાગ્યનું ભુવણ, શિરે જસ તાજ ધારું છું.
મણીમય પુર્વના આશન તણી, જસ! રાહને દેખી;
વિચારો નવનવા અંતર, રહી છું. હું હવે લેખી.
અહાહા!! મન્ય છે! ધીરા, ખરો તું માહરો જાઓ;
અરિ સમ લિખ્મ કાંઈપર, અસિલ હસ્તમાં ધાઓ.

જગરના તારને દીવો, મહા મેં તુંજમાં જોડી;
હૃદયના ભાવથી બેઠું, ત્વરાથી આવ તું દોડી.

અયે! એટા હવે તારી, સકળ વાણી સકળ થાળે;
સકળ આધિ અને વ્યાધિ, ઉપાધિ નષ્ટ થૈ જાળે.
પ્રભુ આ કાર્ય કરવાને, નડે તે કષ્ટને હુરજો!
હૃદયમાં ધ્યંતાધારી, વિજય લક્ષ્મી! અહા વરજો!

વિભુ”આબાળના”ઉરે, સુખુદ્ધિ સ્થાપજો પ્યારા;
 વસેલી લેશ અંતરમાં, કુખુદ્ધિ કાપજો પ્યારા.
 રંગોરંગમાં, અજબ જયોતિ, તમારી વ્યાપજો પ્યારા;
 ‘રસિક’આનંદ અંજમે, તમે ખસ આપજો પ્યારા.

— —

ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ.

“निर्झांगी नवल”

અને

“निर्दोष शुशिक्षा”

અદ્ભુત હૃદયભેદક પ્રેમનો ચીતાર. થોડા સમયમાં
અહાર પડશે!

लेखक—“रसिक,” पालनपुरवासी.

“દમયંતીનું આકંદ”

રાગ—કાદમ્બરીના ખેલમાં (શું કહું કથની ભારી રાજ).

ક્યાં ગયા મૂળને મેલી નાથ.....ક્યાં ગયા મુળને મેલી
વિના—ચંદ્રે ચક્રારી ઘેલી નાથ,...ક્યાં ગયા મુળને મેલી
મૂળ શિરપર આજે જવાણી,

યોગમ દુઃખની ઝાડી!

અર્ધ નિશાએ કંથ ગયા કહી,

અર્ધ વસ્ત્ર મમ ફાડી!...નાથ.

જળ વગર આ મીન અકેલી,

તનના તાપો તપતી!

માળા લઘ મમ કર વિષે હું.

નળ, નળ, મુખથી જપતી!...નાથ.

અજગર મુખથી અલગ થઈ ત્યાં,

વ્યાધ તણે પડી પાને.!

દેવ? દયાળુ આજ કયું બસ!

વજ્ર હૃદય તમ શાને!...નાથ.

રાન મહીં આ હું દુઃખિયારી,

ક્યાં જઈ તમને ખોળું?

આપ વિના આ દેહ નકામો,

સ્વરૂપ ભસ્મમાં રોળું!...નાથ.

દમયંતી !

અજગર મુખથી અલગ થઈ ત્યાં વ્યાધ તણે પડી પાને.
 દેવ દયાળુ આજ કર્યું ખસ! કુર હૃદય તમ શાને?...નાથ.

“ રસિક.”

ભારતનાં સંતાનોની પ્રાર્થના!

હીંદ તણી હાલતપર આજે કર કણ્યા તું હે? જગદીશ?
ભારત દેવી રૂદન કરે તેને દા અંતરની આશિષ?

૫૪ ૩૭.

“રસિક.”

પ્રભુ પ્રેમ મુજને ગમતો !

રાગ—(થઈ પ્રેમવશ પાતળિયા).

પ્રભુ પ્રેમ મુજને ગમતો—રે

આ ખ્યાલ હૃદયમાં રમતો રે.....પ્રભુ પ્રેમ,
નથી સગું મુજ અંત સમે કો, બ્રાત અને વળી ભગિની.
લાગી નર વર શું લગની !

હુ.....લી ભવ સાગર ભમતો રે,.....પ્રભુ પ્રેમ
નાથ નિરંજન જગ પતિ સેવું, નેક હૃદયમાં ધારી
જગની જંજળ નિવારી,
કુકર્મ થકી કમકમતો રે.....પ્રભુ પ્રેમ.

જાહેર ખબર.

“ નિર્ભાગી લક્ષ્મી ”

યાને

કન્યા વિક્રયની કૂરતા.

થોડા સમયમાં બહાર પડશે,

લેખક—“ રસિક, ”

પાલનપુર.

“ધરકનો” નતાજો!

(ગઝલ).

અરે! પરનારની ભુંડા! નહિ તું પ્રીતડી કરજે;
અમુલી શિખ આ અંતર, સદાના માટ તું ધરજે.
થઇ પરનારના પ્યાસી, મહા મૂડી ગુમાવે છે;
અરે? હાથે કરી પોતે, ગરીબી, બે'ર લાવે છે.
ધણા નખરા ચલાવીને, કરે છે આપને ખૂશી;
પછી પૂડા થકી માખી, મધ લેશે અધું ચૂશી.
અહા! ખોખું કરી ખાલી, તમેને તે તજી જશે;
પછીથી આપની વીરા! કહોને શી ગતિ થાશે.
અરે પરનાર તો કા'દિન, ગળું છેદાવશે ત્હારું;
વળી પરનારને સેવી, થશે જીવન અધું ખારું.
ધણાં નાટક અને નૌવેલ, કથાઓ કૈહશે વાંચી;
દશા ભુરી અરે? પરનારની તેમાંજ આ લોચી.
અરે? પરનારથી કેઈ, ધણા પાછ થએલા છે;
જજે લુચ્યા અને નાગા, મહીં ગાજી રહેલા છે.
પુરુષાતન જશે સર્વે, વળી કાર્તિ જશે ચાલી;
થશે! કંગાલના જેવા, રહેના વાલની વાળી.

અરે! પરનારથી કોને, કહોને સાર છે લીધો;
જવાને નર્કના દ્વારે, કયો મારગ અહા? સીધો.
ગગ્ન શાહી ઘણા શુકી, ઘસાણી લેખણુ લખતાં;
કવિને જ્ઞાનિયો થાક્યા, શિખામણુ આખધી કથતાં.
છતાં કામાંધ લોકોની, જરા પણ આંખ નવ ખુલી;
તજી નીતિ અને રીતિ, રહ્યા છે “કામ” માં ફૂલી.

”અનીતિ કુંપમાં પડતાં, બિગદર” સૌ હવે ચેતો;
ગજલના તાનમાં ગાજે, હાર્કારિક ઇશકની બેતો.

રસિક.

જાહેર ખબર.

“સૂર્યામણિ” યાને પ્રેમનાં પંખી”

થોડા સમયમાં ખ્દાર પડશે. લેખક “રસિક”

પાલનપુરવાલા.

દિલખૂશ દર્પણ'!!

રાગ (ખ્યાલ).

ભારતમાં વસનારા સર્વે, મુજ પાસે બસ! આવોને ;
વાત એક સમજાવું સારી, ખ્યાલ હવે કે લાવોને.
અંતરની કથની આ મહારી, કહું તેહ પર આપો ધ્યાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન”

અટન કર્યું મહેં સર્વસ્થાને, કલકત્તા મુંબઈ, મદ્રાસ ;
પ્રતિબિંબ આ દેશ તણું, “દર્પણ” માં હું બતલાવું ખાસ !
શ્રવણ કરીને વાત હવે આ, હૃદય મહીં લાવો કે સાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન”

કેળવણીમાં દ્રવ્ય અરે! રે! વિવેકથી નવ ખરચાએ ;
પછી અરે! આ ભારત કેરો, ઉદય કહો ક્યાંથી થાએ ;
ભણી ગણીને થાક્યા તોએ, ઓછું નવ થાતું અજ્ઞાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન”

ઉદર અહા ભરવાના માટે, બાપાને બહુ છે વાંધા ;
અંગરખી જોશો જો અંગે, તો જડશે સત્તર સાંધા

તેહતણા કુળદિપક આજે, ચૌટામાં જઈ ચાવે પાન ;
જિયી આંખ કરીને જોજો “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” શાન્ત તણો સૌ સાર, અરે! નવ શૌખિનો સમજી શકતા ;
ગઝલ કવાલી, વાટ ઘાટમાં, ધ્રુવકતણીમાંથી બકતા.
ધર્મ તણાં પોયાંને ચોયાં, આજે ગણતા સૌ હેવાન ;
જિયી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” દેવ! તણા મન્દિરના બદલે, હોટલમાં જઈ ઝટ બેસે ;
ધર્મ ગુરૂ જ્યાં બોધ દિયે ત્યાં, થિએટરમાં તે પેસે.
સજ્જનના શબ્દોપર પોતે, નહિ લેશ પણ ધરતા કાન ;
જિયી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” પરનારીના પ્યાસી ઝાઝા, જુગારિયોનું વાધ્યું જોર :
શાહુ ગણાતા જગતવિષે, તે તો સૌ થઈ બેઠા છે ચોર.
રહેજ વાતમાં તોલ ગુમાવે, જુઠી જેની છેક જુથાન ;
જિયી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન” !

” માત પિતાની ભક્તિ સર્વે. ફોક ગણી મૂકી પડતી ;
ભામાના બરમાબ્યા ભૂલે, આણશિરે તેની ચડતી.
પાપી પુત્રો જનક, જનુનીનું,—કરતા ઝાઝુ અપમાન ;
જિયી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

”

”

”

”

નાત જાતનો ટેક તજીને, અનાચાર પર જૈ ચડતા ;
અંધ બની પર લલના, લંપટ વિષય કુન્ડમાં તે પડતા.
ચડશ, અને ચડુલ, તંબાકુ, વળાકૈક કરતા મદ્યપાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
ગાયત્રી યૈ ચુક્યા “છે હુન્નર”-કળા અને કૌશલ્યાદિ ;
નૈરંગ, નિંદા ખોરો, ઝાઝા, વળા દીસે છે પરમાદી.
ભાવ ચહેના કોઈ નેમનો, ઘરઘરમાં રખડે જ્યમ શ્વાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
અપંગ આદી અરે ! બિચારાની નવલેતું કો’ સંભાળ ;
માગો જો કે મૂખથકી, નફ્ટા કુરી યૈ આપે ગાળ.
લાક્ષ્મના પંજરી સમ છે, ખરેખરા સઘળા ધનવાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
હિંસા હાય ! વધી છે ઝાઝી, ધર્મ ગયો ધરણી માંથી ;
બાવળ વાવી ઇચ્છા “આમ” તણી કરતાં મળશે ક્યાંથી.
પરમાર્થમાં પાછ દિયેના, સ્વાર્થ મહી સઘળા મસ્તાન ;
જિંથી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
કો’ સ્થળમાં નવ દેખું-દ્રષ્ટે મંપ તણો હું જરીયે વાસ ;
હિંદ મહી આવેલું સઘળે, ઠર ઠર કળિયા કંકાસ.

પ્રેમ ગયો પરલોકા પહોંચી, નવજરિયે શાન્તિ સન્માન;
જાંચી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન”

” ” ” ”
કળિયુગમાં “કવિયો” તો ઝાઝા ધરધરમાં છે ફરનારા ;
ગયા “ભોજ” “વક્રમ” આદિ સૌ, કદર “કવિ” ની કરનાર.
સારું નરસું એક સરિખું આજે ગણતા સૌ નાદાન ;
જાંચી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
મદ્ગુરૂ તો શેધ્યા નવજડતા, કુગુરૂઓ સધળે ફરતા,
પાખંડી થઈ અરે પાખ્યા કામ અધમ તે તો કરતા.
ધર્મીગ ધર્મના નામે ચલવે, પેટ તણું કરવા ગુજરાન ;
જાંચી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
નીતિ તો રંડાણી છેકળ, દયા ધર્મનું ભાગ્યું મૂળ ;
શાન્તિ, શિયળ, સત્ય, મહી તો પ્રગટેલી મોટી છે શૂળ.
અલંકાર સૌ હિંદુ તણો, રે ! આજે પામ્યો છે અવમાન ;
જાંચી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”
ભૂત, પ્રેત, ડાકણ, શાકણના, વહેમે દેશ ગયો ડૂબી ;
ભૂઆ, જાતિ, ખાવાને જંગી ત્યાં આગળ ચલવે ખુબી.
મંત્ર જંત્ર માદાળયા કરતા, પોતે ઝાઝું પામે માન ;
જાંચી આંખ કરીને જોજો, “આજ કાલનું હિંદુસ્તાન.”

” ” ” ”

કૈક રહેરમાં અરે ! હાય ! બસ ! ખરા બપોરે પડતી ધાડ !
કરે કૈક પોકાર બિચારા છતાં નહિં કેા સૂણે રા'ડ !
ગાડર સમ બસ ! દિન બનીને, વેઠે છે વસમુ નુકસાન !
જિંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

ભરપટ્ટે લિલ્લૂઓ ઝાઝા, ચાટે ચકલે રખડે છે !
ગુનેગાર ત્યાં ગણી કૈકને, પોલિસ પ્રીતે પકડે છે !
સર્વેનું સમ્મેલન જોવા પ્હોંચો જઈ તિથોને સ્થાન !
જિંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

ખાળી અને વળી વૃદ્ધ લગ્નનો, કૂર ચાલ બહુ પંકાએ !
દુર્ભાગ્ય ! આ દેશતણું જે, વિધવાઓ વધતી જાયે !
જે સ્થળ મંગળથી ઊભરાતાં, તે સ્થળ છે આજે સમશાન !
જિંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

વૈદાનું વા'ણજ તો ફાટયું, દાટ દવાએ છે વાળ્યો !
મહા રાફડો પ્લીડર કેરો આજે ઊભરાતો બાળ્યો !
રોગ શોક કંકાસ, રહ્યા છે, ભારતના યૈને મહેમાન !
જિંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

હિન્દતણી દોલત તો સઘળી, વહી જાયછે દરિયાપાર !
નિર્ધનિયો આ દેશ થયો ને, મંડપડ્યો સઘળો વેપાર !

દશીના કો'ભાવચહેના, વિદેશિયોનું વાધ્યું માન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
અત્રાસ કોડ તણી વસ્તીમાં, બાર કોડ ભૂખે મરનાર !
ચાર કોડ બસ ! બાળ વયેથી વિધવાઓ થૈને ફરનાર !
અરે વિચારો ભારત વાસી ! દુખિયાદેશ તણું આખ્યાન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
દૃઢ આત્મ બળને અવલંબી, રહેનારો નવ દેખું એક !
પડ્યા પરાધિનતણે પિંજરે ! સ્વતંત્રતાને ભૂલી છેક !
અર્ધ્યા જે માટે શિર પૂર્વે, તે નવ માતૃભુમિનું માન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
આઘાણુ ભાન ભૂલ્યાછે સઘળું, વૈશ્યો પણ છેકળ વંદ્યા !
રજપૂતો બળ હિન બનીને, બરફસમા થાતા ઠંડા !
કળિ કાળમાં ઝાઝું દીદું, શુદ્રોનું મોટું તોફાન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
હરિશ્ચંદ્રસમ, ક્યાંછે સતિયા, ક્યાંછે કરણસમા દાતા !
દશરથ, રામ, નળાદી, ક્યાંછે, ? ક્યાંછે પાંડવ, સમ બ્રાતા ?
તેહ સર્વના બદલે પ્રગટ્યા, ઠેર ઠેર આજે શયતાન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”

સતી સીતા, દમયંતી, તારા, સુકન્યા, સાવિત્રી ક્યાં !
ભારત દેવી ! ઊરે જેહનું, અભિમાન ધરતી'તી જ્યાં !
અરે ! એહવી સત્તારી હું, એકેકે નવ દેખું કુળવાન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
છત્રપતિ શિવાજી, ટીપુ, પૃથુરાજ, શુરો પ્રતાપ !
અકબર આદી, કેકે નૃપનો, હિન્દ વિષે પ્રવચ્યો તાપ !
શરના સ્થાને નિર્બળિયા, થયા ગુલુ હીલુ ગુલુવાન !
જાંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
અમેરિકા યુરોપ વીગેરે, પૂર્વે જડવાદી લેખાય !
તેહ આજ શુભ સંસ્કારેથી, નવનવ ગૌરવમય દેખાય !
અંતિમ સાઠ વર્ષમાં ફક્તજ ઉઘોતે ઝળકયું જાપાન !
છતાંહજી કાં સુસ્ત રહ્યું છે, આત્મ વાદી આ હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
લેખ ધણા જાહેર પત્રોમાં, દેશ વિષે વાંચી થાક્યા !
છતાં અરે ! ઓ ! ભારતવાસી ! નિદ્રાથી નવ કો જાગ્યા !
ધીર વીર પરમાર્થી થાવા, પાળો કુદરતનું ફરમાન !
સુધરી પોતે પછી સુધારો, આજકાલનું હિન્દુસ્તાન !

” ” ” ”
વધૂ દશ્ય લખતાં પાઠકનું, હૃદય અરે ! જશો ફટકી !
તે માટે ધીરજ બસ ! ધારી રસના આરે'છે અટકી !

મંથ ભરાશે ઝાઝું, લખતાં, દેશ તણું આ સર્વેખ્યાન !
ઊંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિંદુસ્તાન !

” ” ” ”
હિંદ તણા આ હાલ નિહાળી, દેવ રહ્યો સૌપર ટોપી !
તેહ શોક દર્શાવા માટે, ધરી શિર કાળી ટોપી !
જ્યારે હિન્દ થશે ઉઘોતે, તવ ધરથું અંગે જરિયાન !
ઊંચી આંખ કરીને જોજો, આજકાલનું હિંદુસ્તાન !

” ” ” ”
હિન્દ તણી હાલતપર આજે, કર કંઠણા વું હે! જગદીશ !
ભારત દેવી રૂદન કરે, તેને દો અંતરની આશિષ !
હિન્દમહીં પ્રગટાવો પ્રીતે, સ્વર્ગ સમાં સારાંસંતાન !
અચળ, અમર, કરજો બસ પ્રીતે રાસિક અમારું હિંદુસ્તાન !

” ” ” ”
અમર તપો આહિન્દ વિષે બસ ! પ્રૌઢ જ્યોર્જ કેરી ગાદી !
જેહ થકી કે હજી સુધી છે, દેશ તણી હા ! આબાદી !
બળિયા દુશ્મન સાથે ભીડી, બાથ અહા ચૈને બળવાન !
જેહ તણા બસ ! પુણ્ય પસાયે, નિર્ભય છે આ હિંદુસ્તાન !

” ” ” ”
હિન્દ તણું હીત ચીન્તવનારા, હિન્દ વિષે ક્યારે થાશે ?
તિલક, ગાંધી, બીસેન્ટ આદી, પ્રગટ થશે તે પરખાશે !
દેશ માટ કારાગૃહ સેવ્યું, સ્વર્ગસમુ માનીને સ્થાન !
જાપ જપે છે અંતર નિત્યે “અહા! અમારું હિંદુસ્તાન” ?

” ” ” ”

દોષ કંઈ દેખો લખવામાં, મન સાથે મુઠી ઇન્સાફ !
 શાન્ત હૃદયથી ભારત બન્ધુ લેખકને તે કરજો માફ !
 હંસ સમું જળભુન્દ નિવારી, સૌ પ્રીતે કરજો પયપાન !
 'લેખક'ની પણ એજ આશ છે, સુખમયહો આ હિન્દુસ્તાન.

“ ઘડિયાળ ” કે “ કાળ ”

રાગ (હરિગીત).

કટ, કટ, કરી ઘડિયાળ, સૌને હર ઘડી સમજાવતી ;
 તુજ જીન્દગીને સર્વ હું, કાપું કુહાડાની વતી.
 જો ? “ કાળ ” તુજને કાપવારે ? આવતો જાનો બહુ ;
 પણ હું તને ચેતાવવા, કટ, કટ, કરી મોથી કહું !

” ” ” ”
 કે પળ કરી કટ, કટ, પછી, પોકાર કહ્લાકે કરું !
 જગો હૃમે કાં હૃદયને, અજ્ઞાન નિદ્રાએ બર્ધું !
 “કટ” Cut અર્થ તો છે કાપવું, સમજે કંઈ તો સમજજો !
 આળસ તજીને અંગથી, સદ્કાર્યમાં તત્પર થજો !

“ રસિક.”

જૈન માર્હાઓ!

તહમારી આસપાસ અને તહમારા મધ્યમાં અજ્ઞાન, કુસંપ,
બહેમો અને સડાનું સંયુક્ત શત્રુલક્ષક ત્રાસ
વર્તીવી રહ્યું છે !

તહેને તહમે કેવી રીતે હઠાવશે ?

છૂટાછવાયા શીરકા અને ગચ્છોથી કાંઈ નહિ બને;
સંયુક્ત બળજ કામ લાગશે !

માટે જ

‘સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહ’ સ્થપાયું છે.

તહમારા સઘળા શીરકામાં વિદ્યા ફેલાવશે.
તે તહમારા સઘળા શીરકામાં એકતા ફેલાવશે.
તહમારા સઘળા શીરકામાં ચૈતન્ય રેડશે.

‘સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહ’

ત્રણે જૈન શીરકાનું સેયારું મંદિર છે.

‘સંયુક્ત જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહ.’

એકજ એવું ધામ છે, કે જ્યાં તહમે સઘળા મતભેદ
અને મહારૂં તહારૂં ભૂલી સરસ્વતી દેવીની ભક્તિ કરી
શકો. વિદ્યાર્થીઓને સ્કૉલરશીપ

આપી ભક્તિ બતાવો

લખો:—વાડીલાલ મોતીચંદ શાહ,

“જૈન હિતેન્દ્રુ” ના મુખ્ય લેખક,
નાગદેવી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

સૂચના.

આ પુસ્તકમાંથી કોઇપણ કાવ્ય લેખકની ખાસ
પરવાનગી સિવાય છાપવું છપાવવું નહિ.

